

Піка А. В., бакалавр, Коваль О. М., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПРИ РОЗМІЩЕННІ ОБ'ЄКТІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Анотація. Аналізоване чинне законодавство у сфері інтелектуальної власності з питань регулювання та захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. Проаналізовано проблеми, пов'язані із порушенням прав на використання об'єктів інтелектуальної власності в мережі Інтернет та соціальних мережах.

Ключові слова: інтелектуальна власність; об'єкт інтелектуальної власності; суб'єкт права інтелектуальної власності; творча діяльність людини; захист прав інтелектуальної власності.

Pika A. V., Koval O.

Kyiv National University of Technologies and Design

PROBLEMS OF PROTECTING INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ON THE INTERNET AND SOCIAL NETWORKS

Abstract. The current legislation is analyzed in the field of intellectual property on issues of regulation and protection of copyright and related rights on the Internet. Current problems related to the violation of rights to use intellectual property objects on the Internet and social networks are analyzed.

Keywords: intellectual property; object of intellectual property; subject of intellectual property rights; human creative activity; protection of intellectual property rights.

Вступ. В обчислювальній техніці поняття безпеки досить широке. Мається на увазі надійність комп'ютера, збереження цінних даних і захист інформації від внесення в неї змін неавторизованими особами. Звичайно, у всіх цивілізованих країнах закони захищають безпеку громадян, але в області комп'ютерних технологій правозастосовна практика ще недостатньо розвинена, а процес законотворчості не встигає за розвитком комп'ютерних систем, і значною мірою базується на заходах самозахисту. Завжди виникає проблема вибору між необхідним рівнем захисту та продуктивністю мережі. У деяких випадках заходи безпеки можуть розглядатися користувачами або споживачами як обмеження доступу та ефективності. Важливим досягненням комп'ютерних технологій є поява глобальних інформаційних мереж, таких як INTERNET, проте багато комп'ютерних злочинів пов'язано саме з INTERNET. Результатом досвіду використання мережі Інтернет є виявлена слабкість традиційних механізмів захисту інформації та відставання у застосуванні сучасних методів [1].

Інтернет – це глобальний загальнодоступний інформаційний простір, який не має єдиного централізованого управління, одного власника та відокремленого майна, що загрожує авторському праву та суміжним правам. Відповідачем у таких справах може виступати власник сайту, на якому розміщено матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість такого розміщення. Однак до подання позову постає питання визначення власника сайту [2].

Постановка завдання. Дослідити основні проблеми захисту об'єктів інтелектуальної власності при розміщенні їх в мережі. Виокремити ряд основних безпекових проблем публікації матеріалів в публічному доступі.

Результати досліджень. Широке використання комп'ютерних технологій в автоматизованих системах обробки інформації та управління посилило проблему захисту інформації, що циркулює в комп'ютерних системах, від несанкціонованого доступу. Захист інформації в комп'ютерних системах має ряд особливостей, пов'язаних з тим, що інформація не є прив'язаною до носія, її можна легко і швидко копіювати і

передавати по каналах зв'язку. Відомо дуже велика кількість інформаційних загроз, які можуть бути реалізовані як зовнішніми, так і внутрішніми порушниками. Слід зазначити, що дуже часто поширення інформації в соціальних мережах здійснюється з метою популяризації. На сьогодні, в нашому доступі є мільйони доступних нам файлів, які ми можемо спокійно переглядати, надсилати та навіть зберігати на пристрої чи носії. Та чи є це законним? Ні, ну точніше не зовсім. Існує декілька видів порушень стосовно ІВ в мережі Інтернет. Найбільш розповсюдженим є плагіат. Плагіатом вважається опублікування повністю, або частково чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору. Тобто, ми розуміємо, що твір викрадено, без можливості виправлення ситуації. Автор, який написав цей твір, і не захистив його попередньо, надає цим самим до нього доступ користувачам в Інтернеті.

Ще одним досить розповсюдженим правопорушенням є піратство. Це правопорушення, при якому твір копіюють з можливим згадуванням автора, без його згоди. Що призводить до не найкращих наслідків, як для автора, так і для особи, що розповсюдила. На превеликий жаль дуже важко перешкоджати вище згаданим правопорушенням у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет, через неможливість регулювання будь яких правил. Інтернет є загально доступною мережею, без власника, що надає змогу обходити навіть існуючі закони, хоча їх і не багато. Зрозуміло що встежити за всім потоком інформації неможливо, але є інші методи захисту авторських прав в Інтернеті.

Яскравим прикладом є таке поширення інформації, як перенаправлення (відсилка) суб'єкту права інтелектуальної власності, яке здійснюється автором на сторінці в соціальній мережі. Наприклад, поет - на новостворений вірш, журналіст - посилання на свою статтю, або художник - на новостворену пісню або новий кліп. Цей метод є ефективним для набуття популярності серед авторів, тому не можна однозначно сказати, позитивний він чи негативний. Однак такий розподіл може стати «загрозою для пересічної людини». Соціальна мережа – це безкоштовна можливість для авторів публікувати свої роботи для значної кількості користувачів. Хоча сьогодні існують платні послуги зі штучного просування сайту в соціальних мережах, але це не зачіпає самої суті соціальних мереж. З моменту публікації інформації на своїх сторінках користувачі цих мереж не повинні самі робити будь-які кошти або внески в соціальні мережі. Інтернет, зокрема соціальна мережа, завдяки своїй місткості та функціональним можливостям дає змогу використовувати практично будь-який об'єкт права інтелектуальної власності через процес обробки інформації (зокрема шляхом її адаптації до ІТ-технологій). Отже, можна зробити висновок, що використання та відтворення об'єктів права інтелектуальної власності в соціальних мережах є невичерпним [3, с. 215].

Однією з причин нелегального обігу творів є елементарна відсутність привабливих варіантів легального отримання необхідних творів за наявності нелегальних. Очевидно, що окремі правовласники не мають змоги контролювати розповсюдження об'єктів охорони в цифрових мережах та їх використання у створенні мультимедійних продуктів. Правовласники фактично позбавлені можливості захищати свої права в цифровому середовищі так само, як і при звичайному використанні об'єктів авторського права. Порушення авторських прав, наприклад плагіат, також заслуговує на окрему увагу. Однією з причин поширення плагіату є розвиток Інтернету, який спричиняє неконтрольований потік інформації, кількість якої постійно зростає. Плагіат – оприлюднення чужого твору, повністю або частково, під іменем особи, яка не є автором цього твору. Плагіат відрізняється приписуванням чужого авторства. Наприклад, у випадку піратства розповсюдження чужого твору може здійснюватися без згоди автора, але справжнє ім'я автора не приховується. Основними факторами, що зумовлюють

порушення академічної доброчесності в частині поширення практики плагіату є: несформованість правового поля у цій сфері; слабка вкоріненість відповідних етичних норм, і навпаки – «багаті» традиції негативних практик [4, с. 18].

Охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Інтернеті традиційними способами неможлива, тому виникає об'єктивна необхідність створення нового інституційного середовища у цій сфері. Наголошуючи на тому, що власність взагалі втрачає будь-яке значення в інформаційному суспільстві (суспільстві знань), відомі західні дослідники стверджують, що на відміну від традиційного суспільства, в якому гарантією захисту виступало право, в інформаційній економіці основну роль відіграють моральні норми. Прихильники зазначеного підходу звертають увагу на зміни в людській психології, системі мотивацій, переваг, норм поведінки та акцентують увагу на виникненні нової «інформаційної» моралі, в якій доступ до інформації отримує етичне значення.

Психологія має вагомий вплив на поведінку користувачів мережі Інтернет, оскільки спочатку, коли тільки з'явився Інтернет, ніхто і не замислювався, що у майбутньому інформація буде передаватися миттєво, а об'єкти авторського права будуть на стільки легкодоступні. Людство звикло брати в Інтернеті все (від музикальних творів до творів літератури), не думаючи про незаконність такої поведінки. Тому не можемо не додати, що необхідно підвищувати обізнаність суспільства у даній сфері. Так як люди і є тим джерелом від якого надходять порушення. Необхідно усіяко наголошувати на цінності праці авторів та зменшити складність фіксування порушення своїх прав авторами, шляхом глобального дослідження сфери інтелектуальної власності.

Непідготовленість державних службовців у сфері захисту авторського права також створює проблему у боротьбі з піратством. Низький рівень підготовки, відсутність спеціальних знань із цього приводу призводять до прийняття невірних рішень та визивають недовіру у суспільства. Насправді це є величезною проблемою так як право інтелектуальної власності заповнило кожен сферу людського життя, воно присутнє повсюди. Особливо це помічається в мережі Інтернет, адже по суті, весь контент складається із авторського права. А тому відповідно це є роботою для певних людей та джерелом їхнього заробітку.

Вирішенням проблем захисту об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті має стати, по-перше, спеціалізоване законодавче регулювання в державі. Тоді автори не боялися б таких негативних явищ, як плагіат, піратство, а електронні бібліотеки могли б повноцінно працювати без загрози чийось правам. У цьому випадку користувачі зможуть знайти потрібну інформацію у зручний для них спосіб і не порушуючи закон, а автори будуть спокійні за свої авторські права. Порушення прав автора можуть бути пов'язані з порушенням його особистих немайнових або майнових авторських прав. Проблема захисту авторського права і суміжних прав в Інтернеті сьогодні викликає все більший інтерес, оскільки ще не вироблено чіткої та єдиної позиції для всіх держав. І це не дивно, адже Інтернет як глобальна комп'ютерна мережа складається з невеликих комп'ютерних мереж, з'єднаних між собою, і є відносно новим засобом комунікації, який переживає стадію бурхливого розвитку [5].

Соціальні мережі за своїми ознаками є сприятливим середовищем для реалізації функції об'єктів права інтелектуальної власності. Таким чином, за допомогою соціальних мереж можна популяризувати твори гуманітарної сфери, які є об'єктами авторського права і суміжних прав, а через них автори цих творів підвищувати свою популярність. В основному зазначений процес відбувається в результаті оприлюднення інформації або просто шляхом пересилання на об'єкт права інтелектуальної власності автора на сторінці в соціальній мережі. Якщо порівнювати методи та способи розповсюдження об'єкта права інтелектуальної власності в соціальних мережах з іншими засобами, такими як

радіостанції, телебачення, реклама, участь у публічних виступах чи концертах, то, безперечно, така особливість соцмережах як вільний характер виділяється [6].

Відповідно до ст. 432 ЦК України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності. За результатами розгляду справи суд може прийняти рішення: про застосування невідкладних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів (п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України);); про застосування одноразового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності; про оприлюднення в засобах масової інформації інформації про порушення права інтелектуальної власності та змісту судового рішення щодо такого порушення (п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України).

В Україні склалася широка практика розгляду спорів, що виникають з приводу порушення прав інтелектуальної власності. Однією з проблем при розгляді даної категорії справ є визначення судом автора твору. Найкращим доказом підтвердження авторського права і (або) суміжних прав на твір є свідоцтво про його державну реєстрацію. Власники авторських прав мають на вибір широкий спектр як технічних, так і юридичних засобів контролю за розміщенням творів в Інтернеті до моменту порушення їх прав. Технічні методи захисту авторського права в мережі Інтернет можна умовно поділити на методи ідентифікації об'єктів права інтелектуальної власності, обмеження доступу, криптографічного перетворення тощо. Застосування способів захисту залежить від характеру твору, що захищається. Ідентифікація здійснюється за допомогою ідентифікаційного коду, цифрового підпису, цифрової марки [7].

Серед способів захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет окремо можна відзначити обмеження доступу до матеріалів, розміщених у мережі Інтернет, надання доступу до Інтернет-ресурсу за попередню плату. Також можливе використання «цифрових конвертів», які передбачають укладення договору з власниками певних ресурсів у мережі. Крім того, можливе застосування методів криптографічного перетворення матеріалів, наприклад шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів. Ще одним способом захисту прав інтелектуальної власності є обмеження функціональності. За такого підходу власник авторських прав надає користувачеві копію твору, яка має функціональні обмеження. Такий підхід є одним із способів реалізації таких бізнес-моделей, як «спробуй, перш ніж купити» та «продай покращені версії».

Одним із найефективніших і, на жаль, недооцінених правовласниками засобів запобігання порушенню своїх прав є договори. Правильно складені договори можуть надати власникам авторських прав ширші повноваження контролювати використання їхніх творів, ніж це передбачено законом.

Використання цифрових марок. Найбільш поширеною є система так званих «цифрових водяних знаків», що вводяться в твори (тексти, графічні зображення тощо) в мережі. Їхня перевага полягає в тому, що при звичайному візуальному огляді зображення користувач не бачить жодних закодованих позначок – значка авторського права (с), імені автора, року видання. Але потім, за допомогою певного програмного засобу, можна довести, що файли містять додаткову інформацію, яка вказує на особу, яка їх записала [8, с. 11–24].

Завдяки інтеграції України в європейське співтовариство, розвитку законодавства, судової практики, легше та економічно вигідніше діяти правомірно, домовившись із власником про користування, володіння та розпорядження об'єктом інтелектуальної власності. Прикладом цього є укладення ліцензійних договорів і ліцензій, договорів комерційної концесії (франчайзингу), договорів про передачу виключних прав тощо.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що розвиток глобальних комп'ютерних мереж сприяє виникненню проблеми дотримання прав інтелектуальної власності. Зрештою, Інтернет повністю складається з різних джерел інформації, які містять об'єкти авторського права. Усі вони надзвичайно вразливі, оскільки майже все в Інтернеті є відкритим і вільно копіюється.

Основними проблемами є:

- неузгодженість законодавства, відсутність спеціальних норм для регулювання Інтернет-відносин, невідповідність норм сучасним реаліям;
- відсутність спеціалізованого судочинства у заданій сфері, а саме, в даному випадку не функціонування Вищого спеціалізованого суду з питань інтелектуальної власності;
- низький рівень правової культури громадян, впевненість у правомірності своєї поведінки та боротьба за вільний доступ до інформації в мережі Інтернет;
- низький рівень підготовки державних службовців та програмістів;
- недостатнє фінансування з боку держави заходів щодо боротьби з піратством;
- анонімність користувачів мережі Інтернет, що робить складним або неможливим пошук винуватих у правопорушенні осіб;
- недостатній рівень знань авторів та праволодільців у сфері захисту авторського права;
- швидкість розповсюдження неліцензійної продукції мережею Інтернет;
- складність фіксації доказів у мережі Інтернет та недостатність технологічного забезпечення осіб, які перешкоджають правопорушенням.
- негативна роль інтернет-посередників у порушенні авторських прав на твори, розміщених в мережі Інтернет.

Отже, оскільки порушене питання є невирішеним у всьому світі, відповідному правовому регулюванню має передувати вивчення та узагальнення міжнародного досвіду. Про що можна впевнено говорити, так це про необхідність підготовки законопроекту про порядок створення та організації діяльності засобів масової інформації в мережі Інтернет.

Список використаної літератури

1. Основи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. За заг. ред. О. Д. Святоцького. Київ, 2003. 236 с.
2. Літавський Т. Захист ІВ у мережі Інтернет: як це теоретично має працювати? *Юридична газета online*. 2020. № 12 (718).
3. Матвійчук В. К. та ін. Актуальні проблеми права інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ, 2014. 352 с.
4. Гуменюк О. Арданов О. Плагіат та інші актуальні проблеми реалізації авторського права у діяльності засобів масової інформації. *Інтелектуальна власність*. 2015. № 5. С. 13–21.
5. Галінська С. Існування електронних бібліотек в Україні: сучасність та перспективи. *Інтелектуальна власність*. 2013. № 11. С. 17–22.
6. Радкевич О. П. Конфіденційність персональної інформації у соціальних мережах. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 3. С. 215–223.
7. Огнев'юк Г. З. Особливості використання об'єктів інтелектуальної власності в соціальних мережах. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 21–25.
8. Мироненко Н. М. Поняття суб'єктів права інтелектуальної власності та критерії їх класифікації. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 2. С. 11–24.
9. Коваль О. Юридичні особи як суб'єкти права інтелектуальної власності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. № 58. С. 137–139.
10. Коваль О. Право на публічність «right of publicity»: деякі питання правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8.
11. Амбруш Г. Л. Коваль О., Яницька О. Л. Деякі проблеми захисту авторських прав у мережі Інтернет Україна. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 147–150.